

אלימות פנים-מדינתית במזרח התיכון: על דמוקרטיה, דמוקרטיזציה ולאומיות

תקציר

לתיאוריית השלום הדמוקרטי יש שתי גרסאות משלימות המתייחסות לסכסוכים פנים-מדינתיים: תזת "השלום האזרחי הדמוקרטי" (democratic civil peace), הגורסת שמשטרים דמוקרטיים משככים מתחים פנימיים; והתזה ה"אנוקרטי" (anocratic), הגורסת שתהליכי דמוקרטיזציה מחריפים את האלימות הפנימית במדינה בשל גאות לאומנית. מאמר זה בוחן את שתי ההשערות מבחינה סטטיסטית בהקשר של המזרח התיכון וצפון אפריקה (להלן המזה"ת) בזמננו. אנו מראים שבמזה"ת דמוקרטיות נוטות להיות חשופות יותר הן לפריצה והן להתרחשות של סכסוכים אלימים פנים-מדינתיים. כמו כן, ככל שמדינה מזרח-תיכונית דמוקרטית יותר, כך סביר יותר שהיא תחווה חיכוכים אלימים בזירה הפנימית. זאת ועוד, דווקא באנוקרטיות במזה"ת סכסוכים אלימים פנים-מדינתיים אינם מתרחשים. בחיפוש הסיבתיות שמעבר למתאם, אנו טוענים ש"דמוקרטיזציה לאומית" עשויה להיות תנאי מוקדם ארוך טווח, ולא מכשול מידי, לשלום ולדמוקרטיה. אנו מציעים להשלים את המחקר הנוכחי על התנגשויות פנים-מדינתיות בחקר סכסוכים בין-קהילתיים, ולברר מהם האפיונים הדמוקרטיים של ארגונים לא-מדינתיים.

א. מבוא

חזונו של קאנט על המעבר "לקראת השלום הנצחי" עומד במוקד החשיבה הליברלית בתחום היחסים הבין-לאומיים (יחב"ל), הגורסת שדמוקרטיה, סחר חופשי ומוסדות בין-לאומיים הם גורמים מקדמי שלום. אף שמנגנונים ליברליים אלה משתלבים ונשזרים זה בזה (Doyle, 2005), בימינו תיאוריות השלום הדמוקרטי (Democratic Peace Theories, DPT), להלן תש"ד) הן ליבת השיח של חקר הסכסוכים בני זמננו, והן שולטות בתחום מבחינה כמות המחקרים הנערכים בנושא (Sillanpää and Koivula, 2010: 148).

האם תוכל הבנת המציאות המורכבת במזרח התיכון וצפון אפריקה (להלן המזה"ת) בימינו לשפוך אור על תכנית המחקר המגוונת הזו? סקרים שנערכו לאחרונה בקרב חוקרי יחב"ל בצפון אמריקה מגלים שאף שתש"ד נחשבות באופן גורף לנושא המחקר הפורה ביותר בתחום היחב"ל (Maliniak *et al.*, 2007: 29), ואף שהמזה"ת נתפס כחשוב ביותר מבחינה אסטרטגית לארצות הברית, הוא זוכה לתשומת לב מועטה ביותר בפרסומים בתחום (Maliniak *et al.*, 2011: 459). המזה"ת מאתגר תיאוריות פוליטיות רבות, והחיבור של תש"ד עם המזה"ת - האזור הכי פחות דמוקרטי בעולם - נראה לכאורה חסר היגיון.

עם זאת, האביב הערבי קורא לחשיבה מחודשת (Gause, 2011). יהיו אשר יהיו גורמיו ותוצאותיו, נראה שהטלטה האזורית תחולל לבסוף "אלקטורליזציה" (electoralization) - תהליכי בחירות שייערכו בצורה חופשית והוגנת למדי. אכן, אף שהמזה"ת כמעט נעדר מהגל השלישי של הדמוקרטיזציה, הרי שבדור האחרון האזור עבר לכאורה תהליכי ליברליזציה ואלקטורליזציה (Brynen, Korany, and Noble, 1995; Lust-Okar and Zerhouni, 2008). למרות המכשולים שהתגלו בסוף שנות התשעים של המאה הקודמת, בשנים האחרונות נערכו באזור מספר חסר תקדים של בחירות הוגנות וחופשיות במידה מסוימת, שלמראית עין אפשרו לעמים להשמיע את קולם באמצעות הקלפי, והדגישו את הצורך להעריך מחדש את מערכת היחסים בין הצבעה דמוקרטית לאלמות פוליטית.

מאמר זה מתמקד בהיבט מסוים אחד של תש"ד - יישומן בממד הפנים-מדינתי. תש"ד בוחנות בסופו של דבר אם ההשפעות "משכינות

* אנו מודים לפנינה תדמור, שתרגמה את המאמר מאנגלית.

השלום" של הדמוקרטיה חלות לא רק על התחום הבין-מדינתי אלא גם על התחום הפנים-מדינתי. יש חוקרים הגורסים שהדמוקרטיה מסייעת לשיכון מתחים פנימיים בדרכי שלום לפני שהם מסלימים לאלימות, ומולידה מעין "שלום אזרחי דמוקרטי" (Rummel, 1984; 1985; Krain and Myers, 1997; Stockemer, 2010). אחרים טוענים שבאנוקרטיות (anocracies) מדינות המצויות בתווך בין משטר אוטוריטרי לדמוקרטי (המצויות בתהליכי דמוקרטיזציה נוצרת אלימות עקב הלאומנות המוגברת שלהן (Mansfield and Snyder, 2005). כך או אחרת, התש"ד הפנים-מדינתי נראות רלוונטיות במיוחד לחקר המזה"ת, היות שהמקור העיקרי של אלימות פוליטית באזור אינו חיכוכים בין-מדינתיים. נבהיר: במאמר זה אנו מבקשים לנתח את שימותה של תיאוריית השלום הדמוקרטי הפנים-מדינתי, ולא לקבוע אם קיימת אפשרות מעשית להחיל שלום דמוקרטי פנים-מדינתי במזה"ת.

בניתוח סטטיסטי אנו מראים שבמקום ליצור "שלום אזרחי דמוקרטי", דמוקרטיות במזה"ת נוטות לכאורה להיות חשופות יותר לאלימות פוליטית. זאת ועוד, בניגוד ל"תזה האנוקרטיית", דמוקרטיות למחצה באזור אינן מגלות נטייה ניכרת לאלימות פנימית. אנו טוענים ש"דמוקרטיזציה לאומית" עשויה בטווח הארוך להיות בעצם תנאי מוקדם, ולא מכשול מידי, לשלום דמוקרטי. אנו ממליצים גם להוסיף על זווית הניתוח המדינתית ולבחון סכסוכים בין-קהילתיים וכן גם את המאפיינים הדמוקרטיים של ארגונים שאינם מדינות.

ב. תיאוריות השלום הדמוקרטי

תיאוריות השלום הדמוקרטי הן מהתיאוריות הפוליטיות הפוריות והבולטות ביותר בזמננו, והפכו עם השנים למבוססות, עשירות ומגוונות יותר (Chan, 2009). מחקר השלום הדמוקרטי עוסק הן ביחסים בין מדינות והן ביחסים פנים-מדינתיים, וכולל שלוש תכניות מחקר עיקריות: המונאדית (יחידנית), הדיאדית (זוגית) והאנוקרטיית.

תיאוריית השלום הדמוקרטי המונאדית גורסת שדמוקרטיות הן שלוות יותר (Ferejohn and McCall Rosenbluth, 2008), ושיש סיכוי קטן יותר לכך שהן ינהלו מלחמות קשות (Rummel, 1995) או ינקטו אימים צבאיים שיסלימו לכדי אלימות (Huth and Allee, 2002: 281). לעומתה, תיאוריית השלום הדמוקרטי הדיאדית גורסת ש"צריך שניים לטנגו" של השלום הדמוקרטי, היות שדמוקרטיות נלחמות זו בזו לעתים נדירות, אם בכלל (Russell, 1993; Ray, 1995; Weart, 1998). גם אם נרחיב את הגדרת

הלחימה ונכלול בה משברים וסכסוכים צבאיים בין-מדינתיים מצומצמים יחסית, ולא רק מלחמות רחבות היקף (Beck, Katz, and Tucker, 1998), התש"ד הדיאדית נראית תקפה (Dafoe, 2011; Oneal and Russett, 2001). אולם מחקרים שנערכו לאחרונה מבקשים לבחון אם הדמוקרטיה היא שגורמת לשלום או שהמצב בעצם הפוך, או שמא שתי התזות נכונות (Rasler and Thompson, 2005); אולי הקשר בין שני הדברים מלאכותי, ותחרות בעלת אופי צבאי וסכסוכים טריטוריאליים חריפים הם מכשול הן לשלום והן לדמוקרטיה (Gibler and Tir, 2010; Miller and Gibler, 2011).

הגלגול השלישי והצעיר ביותר של תיאוריית השלום הדמוקרטי הוא המודל האנוקרטי. אנוקרטיות הן משטרים המצויים בתווך, הן אינן אוטוקרטיות ואף אינן דמוקרטיות. במאמרם "Electing to Fight", מנספילד ושניידר (Mansfield and Snyder, 2005: 76–77) מזהים כאנוקרטיים את אותם המשטרים שבהם האילוצים המופעלים על הדרג המבצע הם "יותר מ'קלים' אך פחות מ'ניכרים'", ולעתים קרובות יש בהם "דרג מבצע כפול, כדוגמת שליט שירש את מעמדו החולק סמכויות עם שר ממונה או נבחר". הם מתמקדים במיוחד באנוקרטיות המנהיגות דמוקרטיזציה, והשערתם היא שמאחר שדמוקרטיות בשלבים הראשונים לחייהן מולידות לאומיות חזקה ומוסדות פוליטיים חלשים הן חשופות יותר לאלימות פוליטית בהשוואה לדמוקרטיות מבוססות ולאוטוקרטיות (Sandeep, David, and Tomas, 2009). אף על פי שיש לה מתנגדים רבים (Narang and Nelson, 2009), התזה האנוקרטית זוכה לתשומת לב רבה ולהשפעה ניכרת.

שלושת המודלים העיקריים של תיאוריית השלום הדמוקרטי מתמקדים בעיקר ביחסים בין-מדינתיים (Hook, 2010). אך בתגובה לבולטות של אלימות שאינה בין-מדינתית החוקרים נוטים יותר ויותר להרחיב את המחקר בתחום ולכלול בו גם סכסוכים פנים-מדינתיים. תיאוריית השלום הדמוקרטי הפנים-מדינתי מייבאת תובנות מהמודלים הבין-מדינתיים אל שתי תזות עיקריות. תזת "השלום האזרחי הדמוקרטי", המשקפת את הדפוס הדיאדי והמונאדי, גורסת שדמוקרטיות נוטות פחות ממשטרים אחרים להידרדר אל סכסוכים פנים-מדינתיים אלימים (Rummel, 1984; 1985; Krain and Gleditsch *et al.*, 2009; Stockemer, 2010; Myers, 1997).

התזה האנוקרטית גורסת שאוטוקרטיות הן החשופות ביותר לחיכוכים פנימיים אלימים, ולא רק כאלה חיצוניים. חוקרים מסוימים מרחיקים לכת וטוענים שבחירות עלולות לתדלק אלימות פוליטית הן במדינות בתהליכי דמוקרטיזציה והן בדמוקרטיות מבוססות (Rapoport and Weinberg, 2009).

2001), אך מרבית החוקרים מקשרים אלימות פנימית רק לדמוקרטיות בשלבי צמיחה ראשוניים. שניידר (Snyder, 2000) טוען שכאשר "החירות מובילה את האנשים", אלימות פנים-מדינתית דולקת אחריה: דמוקרטיזציה שטרם הבשילה מציתה לאומנות, וכתוצאה מכך אלימות פוליטית ולעתים קרובות מלחמות אתניות ואזרחיות. כמו בגרסה האנוקרטיה החיצונית של תש"ד, גם כאן הלאומנות מככבת כגורם הממריץ את האלימות.

שתי התזות המשכנעות האלה הן חלק ממאמץ מחקרי עקבי למדי, וקבלת האחת אינה מדירה את רעותה (לסקירת ספרות ראו Gleditsch and Hegre, 2014). הן מתמזגות לכלל שאלה משותפת: האם הדמוקרטיזציה מטפחת אלימות פוליטית פנימית או מונעת אותה? האם קיים סף שמעבר לו הדמוקרטיזציה חדלה להפיק אלימות אנוקרטיה ומתחילה לטפח שלום דמוקרטי? יש הגורסים כי "אם נתמקד בארצות המצויות לפחות במחצית הדרך לקראת דמוקרטיה מלאה, יש סיכויים מבטיחים לקיומו של שלום פנים-מדינתי" (Hegre et al., 2001: 44, וראו גם Fearon and Laitin, 2003; Hegre and Sambanis, 2006; Cederman, Hug, and Krebs, 2010). ואולם, טיבה של אותה "נקודת אמצע מופלאה" ממשיך להיות חמקמק.

לקושי זה יש פתרונות חלקיים. לדוגמה, לא כל הסכסוכים הפנים-מדינתיים האלימים זהים זה לזה, ומניעים שלטוניים או טריטוריאליים עשויים ליצור מתאם ייחודי עם סוג המשטר. בוהאוג (Buhaug, 2006: 691) מצא ש"מערכת היחסים הפרבולית הידועה בין דמוקרטיה והסיכון של סכסוכים פנים-מדינתיים אלימים נוגעת רק לסכסוכים שהמדינה במרכזם, ואילו לדמוקרטיה יש השפעה חיובית [...] על הסיכון למרידה טריטוריאלית". גלדיץ' ועמיתיו (Gleditsch et al., 2009) מאשרים הנחה זאת, ומראים שדמוקרטיות נוטות פחות לאלימות גם עקב הכנסות גבוהות יותר ומוסדות יציבים יותר.

ג. בחירות ואלימות במזרח התיכון

האם המודלים השונים של תש"ד, כולל השלום הדמוקרטי הפנים-מדינתי, תקפים לגבי המזה"ת? מעטים למדי המחקרים המנסים לבחון את התש"ד, כל שכן בגרסתה הפנים-מדינתית, מהזווית האזורית (Kacowicz, 1998; Gleditsch, 2002; Gibler, 2012); ועוד פחות מהם מתמקדים במזה"ת. לכאורה יש לכך סיבות טובות. על פניו, החיבור בין תיאוריית השלום הדמוקרטי לבין המזה"ת נראה בלתי סביר. ככלות הכול, באזור שבמדיה רבה אינו מסביר פנים לרעיונות ולמנהגים דמוקרטיים הסיכויים לכינון שלום

דמוקרטי נראים נמוכים. עד האביב הערבי, הסמכותנות הערבית - בין האוטוקרטית ובין המונרכית - שרדה אתגרים פנים-מדינתיים במשך ארבעה עשורים ארוכים, ובכך הציבה את המזה"ת כמרחב אטרקטיבי לבחינת תיאוריות על דמוקרטיזציה (Anderson, 2001; Saikal and Schnabel, 2003), אך כשלעצמו האזור אינו מתאים לבחינת תש"ד.

תש"ד, שנחקרות יותר ויותר בכלים סטטיסטיים, מתייחסות בדרך כלל אל הנתונים הדמוקרטיים של המזה"ת כאל בעיה: "השונות הקטנה במשתנה הבלתי תלוי או המסביר (האופי הדמוקרטי של משטרים) מכבידה על היכולת שלנו להעריך את ההשפעות על המשתנה התלוי (סכסוך או שיתוף פעולה)" (Solingen, 2003: 44). השלום הדמוקרטי בתור שכזה נראה לא רלוונטי להיסטוריה של המזה"ת. לפיכך, מרבית המחקרים המתייחסים לדמוקרטיה ולמזה"ת אינם מסבירים את השלכות הדמוקרטיה על אלימות פוליטית, ומעדיפים להסביר במקום זאת את "הפער הדמוקרטי" (Brynen, Korany, 2007; and Noble, 1995; Springborg, 2007) ואת צדו השני של המטבע, "הישרדות אוטוריטרית" (Bellin, 2004; Schlumberger, 2007).

לכלל הזה יש חריגים מעטים. כמה חוקרים מציינים את הליברליזציה/אלקטורליזציה המתונה במזה"ת מאמצע שנות השבעים של המאה הקודמת ועד בערך 1993 (Salamé, 1994; Brynen, Korany, and 2015; Freedom House, 2015; Noble, 1995; Ehteshami, 1999). מגמה זאת (ראו תרשים 1), שהגיעה לשיאה בתהליך השלום הערבי-ישראלי לקראת אמצע שנות התשעים, עוררה תקוות להתפתחות חיובית. מעוז (Maoz, 1995: 179) טען ש"רמות העוינות בסכסוך הערבי-ישראלי מושפעות משינויים במערכות הפוליטיות הפנימיות. המעבר לקראת דמוקרטיה במדינות אלה מצמצם את עוצמת העימותים בין הצדדים לסכסוך". טסלר וגרובשמידט (Tessler and Grobshmidt 1995: 163) חזו עוד ש"התוצאה הכוללת של ליברליזציה פוליטית ודמוקרטיה תהיה הרבה יותר חיובית משלילית בסכסוך הערבי-ישראלי". אם כך, ציין ראסט (Russell, 1993: 134), המזה"ת הוא מקום מסוים אחד ש"עשוי לאיים על התיאוריה והמציאות של 'דמוקרטיה אינן יוצאות למלחמה זו נגד זו'", שכן אם תהפוכה המדינות הערביות לדמוקרטיה, הסכסוך הערבי-ישראלי עשוי להטיל צל כבד על התש"ד הדיאדיט.

לעומת זאת, הדסון (Hudson, 1995: 217) גרס ש"כשמדובר בערבים (ובסכסוך הערבי-ישראלי), מקרים אלה אינם מצביעים בצורה מובהקת על מערכת יחסים ברורה בין מבנה המשטר ('דמוקרטיה') לבין התנהגות ביחסי

חוץ [...] אם קיימת מערכת יחסים כזאת, מקרים אלה מעלים אפשרות שמבנים 'דמוקרטים' עשויים להיות 'נוטים לשלום' פחות ממבנים סמכותניים". באופן דומה, סולינגן (Solingen, 2003: 58) הגיעה למסקנה ש"אפילו גרסה מינימליסטית של השערת השלום הדמוקרטי אינה מסוגלת להסביר את הצעדים הגדולים לקראת מצב אזורי רגוע יותר שנעשו בתחילת שנות התשעים".

שכיחותם הנמוכה של מחקרים על תיאוריית השלום הדמוקרטי במזה"ת מצערת. ככלות הכול, "הגיוני יותר לחקור את הסיבות למלחמה ולשלום באזורים של העולם שבהם יש נטייה למלחמות" (Goldsmith, 2006: 547). ההשפעה ההדדית בין בחירות לבין אלימות במזה"ת בדור האחרון מזמנת אתגרים והזדמנויות מרתקים במיוחד למחקרים המתמקדים בתיאוריית השלום הדמוקרטי בהקשר האזורי. בהיותו האזור הכי פחות דמוקרטי והאליים ביותר בעולם כולו, המזה"ת בתהליכי דמוקרטיזציה עשוי להעמיד את תיאוריית השלום הדמוקרטי במבחן חשוב - ועשוי להצריך חשיבה תיאורטית מחודשת. ייתכן שהשלום הדמוקרטי נעדר מהמזה"ת, אך גם המזה"ת, למרבה הצער, נעדר מתיאוריות השלום הדמוקרטי, לכן החיבור של תיאוריות אלה עם ההתנהגות האזורית עשוי להועיל להבנתנו את שתיהן.

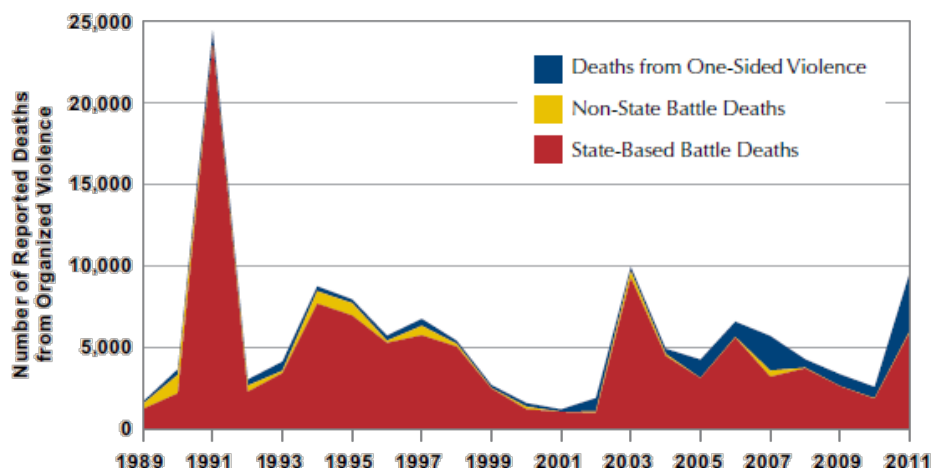
מצג קצר של סכסוכים ודמוקרטיה במזה"ת יסייע להמחיש דברים אלה. המזה"ת הוא שכונה אלימה זה זמן רב. אף שהירידה במספר הסכסוכים במזה"ת בתחילת שנות השמונים סימנה את תחילתה של מגמה עולמית כזו, האזור ממשיך להיות (יותר ויותר) אחד האזורים האלימים ביותר בעולם מבחינה פוליטית. מבין 25 הארצות החשופות ביותר למלחמות מאז 1946, שמונה נמצאות במזה"ת. מאז שנות השמונים מספר חללי הקרבות במזה"ת (לעומת מספר הסכסוכים) מגיע לסדרי גודל של האזורים הקטלניים ביותר, מרכז ודרום אסיה ואפריקה שמזרוע לסהרה (האחרונה הפכה לאזור הקטלני ביותר והנוטה ביותר לסכסוכים בתחילת המאה ה-21). כמו כן, מאז שנות השמונים המזה"ת חולק עם דרום אסיה את המקום הראשון בדירוג האזורים הסובלים מטרור פוליטי. לאחרונה המצב הידרדר עוד יותר. המזה"ת ואמריקה הלטינית מובילים במונחים של סך כל ההתקפות ומקרי הקטל, בעוד המזה"ת החליף את אמריקה הלטינית בתור האזור שבו הטרור פעיל ביותר לאורך זמן (Human Security Centre, 2014).

משנת 2002 חלה עלייה חדה במערכות אלימות שהתנהלו נגד אזרחים במזה"ת, בייחוד בסודן, בעיראק ובסוריה, ואילו באזורים האחרים לא התגלו מגמות ברורות כלשהן. החלק היחסי של המזה"ת מתוך חללי הקרב שנפלו

בסכסוכים לא-מדינתיים גדל באופן ניכר, ומגיע כעת לרבע מסך כל הקרבנות (Harbom and Wallensteen, 2009). האביב הערבי האיץ עוד יותר את העלייה באלימות הפוליטית במזה"ת בשלוש חזיתות: לחימה בין כוחות ממשלתיים לבין קבוצות מורדים (סכסוכים מבוססי מדינות), עימותים בין קבוצות שאינן מדינות (סכסוכים שאינם מדינתיים), והתקפות קטלניות נגד אזרחים (אלימות חד-צדדית), כגון הדיכוי האלים של מחאות והפגנות (תרשים 2: מיתות מדווחות מאלימות מאורגנת במזה"ת, 1989-2011).

תרשים 2: מיתות מדווחות מאלימות מאורגנת במזה"ת, 1989-2011

מקור: Human Security Centre

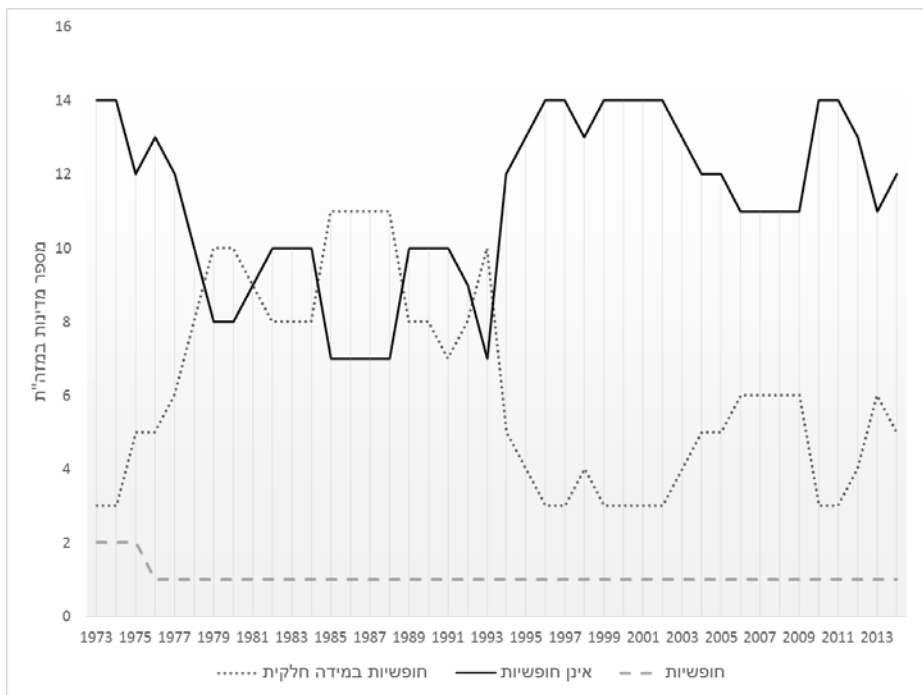
גודש האלימות הפוליטית במזה"ת עומד ביחס הפוך למידת הדמוקרטיה בו. פרידום האוס (להלן FH; Freedom House, 2015) מדרג את ישראל כ"מדינה חופשית" היחידה במזה"ת מאז 1976 ועד היום; ב-2014 דורגו ארבע מדינות (כווית, לבנון, מרוקו וטורקיה) כ"חופשיות במידה חלקית", בעוד שאר מדינות המזה"ת (66% מהמדינות, שבהן חיה 83% מהאוכלוסייה) "אינן חופשיות", דירוג גרוע יותר מזה שניתן לאפריקה שמזרוע לסהרה (שם "רק" 41% מהמדינות ו-35% מהאוכלוסייה דורגו כ"לא חופשיים"). הציון הממוצע הכולל של FH למזה"ת (בסולם של 1 עד 7 שבו 1 מייצג את דרגת החופש הגבוהה ביותר) השתנה מעט מאוד מאז השקת המדד הזה ב-1971.

הירידה באוטוקרטיות מאז אמצע שנות השבעים ועד תחילת שנות התשעים (ושוב באמצע שנות ה-2000, ובעקבות האביב הערבי) הביאה בעקבותיה בעיקר אנוקרטיות, לא דמוקרטיות. עד עתה, לאביב הערבי יש תוצאה דומה.

תרשים 1: מגמות של חופש במזה"ת, 1974-2014

מקור: Freedom House

על פי מדד הדמוקרטיה של האקונומיסט לשנת 2012 (The Economist Intelligence Unit, 2013), לוב, מצרים ומרוקו עברו ב-2012 ממשטרים סמכותניים ל"משטרים היברידיים" (מקביל לאנוקרטיים), אבל 12 מתוך 20 מדינות במזה"ת עדיין נשלטות בידי מנהיגים סמכותניים. גם האינדקס Polity IV Project (Marshall and Jaggers, 2010) מדרג את המזה"ת כאזור עם האחוז הנמוך ביותר של דמוקרטיות (כיום ישראל, לבנון וטורקיה), המספר הגבוה ביותר של אוטוקרטיות, ושיעור אנוקרטיות דומה

לזה של מרכז ודרום אמריקה ואפריקה שמדרום לסהרה. על פי פרויקט "מיעוטים בסיכון" (Minorities at Risk), אפליה נגד מיעוטים היא תופעת לוואי בלתי נמנעת במצב זה: "במרבית הזמן במחצית המאה האחרונה, כמות גדולה יותר יחסית של מיעוטים סבלו מאפליה בחסות הממשל במזה"ת לעומת כל אזור אחר בעולם [...] אזור זה ייחודי בהעדרה של תנועה אמיתית כלשהי לקראת פעולה העשויה לתקן ולשפר את מצבן של קבוצות מקופחות" (Marshall and Gurr, 2005: 42).

ד. בחינת השלום הדמוקרטי הפנים-מדינתי במזרח התיכון

סורלי, גלדיץ' וסטרנד (Sørli, Gleditsch, and Strand, 2005) הציעו הסבר כמותי לדפוסי המלחמה והשלום במזה"ת. תוך בחינת ההשערות השונות של מודל קוליייר-הופלר של סכסוכים פנים-מדינתיים אלימים במזה"ת (1960-2000), המחברים מביאים בחשבון גם את סוג המשטר. הם מאשרים את מערכת היחסים המפותלת בין דמוקרטיה לסכסוכים (הן פנימיים והן פנימיים-מבונאמים), ומציעים נוסחה שלפיה "רמה גבוהה של סמכותניות אינה יכולה להסביר כשלעצמה את הרמה הגבוהה של סכסוכים במזה"ת" (שם, עמ' 156). מחקרנו, המוקדש להשפעתם של סוגי משטרים, משלים את העבודה החשובה הזאת על ידי עדכונה (עד לשנת 2007), ובכך הוא כולל אירועי מפתח שהתרחשו לאחרונה - כגון הפיגוע במגדלי התאומים בניו יורק ב-11 לספטמבר 2001, הפלישה לעיראק, התמוטטות תהליך השלום הישראלי-פלסטיני - ואת ההשלכות העצומות שלהם הן על "אלקטורליזציה" והן על אלימות פנים-מדינתית באזור. אנו כוללים גם משתנים נוספים, כגון התרחשות (ולא רק פריצה) של סכסוכים פנים-מדינתיים אלימים, ואנו בוחנים את הדמוקרטיה בעזרת מערכת נתונים נוספת (זו של Freedom House).

החוקרים עדיין חלוקים לגבי הדרך הטובה ביותר לאמוד את השפעת סוג המשטר על הסבירות של פריצת סכסוכים. אנו השתמשנו בניתוח בינארי לוגיסטי של סדרה עתית בחתך רוחב (binary logistic cross-sectional) (time-series analysis) עבור מערך הנתונים שלנו (תוך שימוש ב-Auto Regression 1). בק, כץ וטאקר (Beck, Katz, and Tucker, 1998) סבורים שניתוחים בינאריים לוגיסטיים של סדרה עתית בחתך רוחב צריכים ליצור משתנה של השנים שעברו מאז הסכסוך האחרון, ולפיכך, בהתאם לקרטור וסיגורינו (Carter and Signorino, 2010), כללנו במודל הסטטיסטי שימוש

ב-polynomials בריבוע ובחזקה שלישית עבור שנות שלום. השתמשנו בשיטת GEE שהומלצה על ידי אוניל וראסט (; Neal and Russett, 1999;) (2001).

בהגדרת סוג המשטר נעזרנו בשני מסדי נתונים: FH ו-Polity IV. קודדנו מחדש לסולם אחד את הדירוג של זכויות פוליטיות והדירוג של חירויות אזרחיות של FH (שכל אחד מהם משתמש בסולם של 1 עד 7, וביחד 2 עד 14), כך שהסולם שלנו מתחיל בניקוד של 1 (הכי פחות דמוקרטי) ומסתיים ב-13 (הדמוקרטי ביותר). השתמשנו בסיווג מקביל לזה הנהוג: אוטוקרטיה (1-4), אנוקרטיה (5-9) ודמוקרטיה (10-13). כמקובל בספרות קודדנו מחדש את מדד ה-Polity לסולם 0-20. מדינה קודדה כדמוקרטיה כמקובל בספרות מדירוג 16 ומעלה, ואת שאר הדרגות חילקנו שווה בשווה בין אנוקרטיות (8-15) לאוטוקרטיות (0-7). הוספנו משתנים של המזה"ת: ראשית, משתנה דמה ("מזה"ת"), המקודד מדינות במזה"ת (1 אם המדינה במזרח התיכון, 0 אם לא); שנית, משתני דמה עבור שלושת סוגי המשטרים העיקריים (דמוקרטיה, אנוקרטיה ואוטוקרטיה); שלישית, משתנה רציף המקודד את דירוג FH ו-Polity של ארצות המזה"ת כפי שצוין לעיל (דמוקרטיה מזה"ת בהתאם לדירוג בסולם; 0 עבור מדינות שאינן מזרה-תיכוניות).

עבור המשתנה התלוי של סכסוכים פנים-מדינתיים אלימים, מסד הנתונים של UCDP/PRIO Armed Conflict (Themnér and Wallensteen, 2011) עדיף על זה של COW כיוון שבעוד COW מתמקד בסכסוכים בין-מדינתיים (כולל מלחמות) ובמלחמות פנים-מדינתיות רחבות היקף, ואינו כולל סוגים אחרים של סכסוכים אלימים, מערך הנתונים של UCDP/PRIO כולל את כל העימותים המזוינים שבהם אירעו לפחות 25 מקרי מוות. אנו קודדנו כמשתנים בינאריים הן פריצה של סכסוכים פנים-מדינתיים אלימים והן את התרחשותם בכל שנה (1 אם התרחש סכסוך פנים-מדינתי אלימים בשנה המסוימת, 0 אם לא התרחש).

הלכנו בעקבות הניתוח של סטוקמר (Stockemer, 2010) של סוג משטר וסכסוכים פנים-מדינתיים אלימים מ-1990 עד 2007, ויחידת התצפית בניתוח שלנו היא מדינה-שנה. כדברי סטוקמר, המערכת הבין-לאומית השתנתה מאוד לאחר המלחמה הקרה והדבר השפיע גם על סכסוכים פנים-מדינתיים אלימים. עד שנת 1990 מעצמות העל סייעו ליציבותן של אוטוקרטיות בנות בריתן באמצעות סיוע כספי וצבאי, וסיוע זה עזר להן לדכא עימותים פנימיים, אולם כאשר הסתיימה המלחמה הקרה סיוע זה הופסק או

קטן משמעותית. לתהליך זה הייתה השפעה גם על שכיחות סכסוכים פנים-מדינתיים אלימים באוטוקרטיות. כמו כן, רבות ממדינות ברית המועצות לשעבר סבלו מסכסוכים כגון אלו לאחר התפרקות ברית המועצות, וכמה התערבויות חיצוניות לאחר שנת 1990 הובילו לסכסוכים פנים-מדינתיים אלימים. מכאן שהעלייה במספר הסכסוכים הפנים-מדינתיים האלימים מאז שנות התשעים במדינות אוטוריטריות מטילה בספק את הטענה כי אוטוקרטיות סובלות פחות מסכסוכים מעין אלו יחסית לאנוקרטיות. עם זאת, מספר המחקרים המתמקדים בניתוח סכסוכים פנים-מדינתיים אלימים בתקופה שלאחר המלחמה הקרה קטן, ולפיכך מעניין במיוחד לבחון תקופה זו.

מעבר למשתנים הבלתי תלויים ולמשתנים התלויים, למודל הסטטיסטי הוכנסו כמה משתני בקרה: זמן; לוג של התוצר המקומי הגולמי לנפש שנלקח מנתוני הבנק העולמי (בערכים קבועים של דולר ארה"ב נכון לשנת 2005); מספר הקבוצות האתניות, הדתיות ו/או הלשוניות המהוות 5% או יותר מהאוכלוסייה במדינה מסוימת; אי-השוויון בהכנסות במדינה (תוך הסתמכות על מקדם Gini ובהתקבצות כמשתנה קטגורי המקודד 0 עבור אי-שוויון נמוך, 1 עבור אי-שוויון בינוני-גבוה, ו-2 עבור המדינות שבהן אי-השוויון הוא הגבוה ביותר); לוג גודל האוכלוסייה. אנו מניחים שככל שמדינה עשירה יותר, כך היא חווה פחות סכסוכים פנים-מדינתיים אלימים; שפערים חברתיים וחוסר שוויון מגדילים את הסבירות להתרחשות של תסיסה פנימית ואלימות פוליטית; ושמידנות קטנות, שלעתים קרובות קל יותר לשלוט בהן, נוטות פחות לסכסוכים פנים-מדינתיים אלימים.

סידרמן, גלדיץ' ובוהאוג (Cederman, Gleditsch, and Buhaug, 2013) סבורים ש"נגישות לעוצמה מדינתית היא גורם מפתח המשפיע הן על הסיכון לעימותים והן על התמשכותם". ככלל, הדרה מעוצמה מדינתית, כתלות בגודל היחסי של הקבוצות המודרות, וכן חוסר שוויון אופקי מגדילים את הסיכון של פריצת סכסוכים פנים-מדינתיים אלימים. לכן הוספנו משתנה בקרה, וקודדנו את ההדרה הפוליטית והגודל היחסי של מיעוטים תוך הסתמכות על מסד הנתונים "יחסי כוחות אתניים" (Ethnic Power Relations dataset; Wimmer, Cederman, and Min, 2009). בעקבות גלדיץ' ועמיתיו (Gleditsch et al., 2009), לא עשינו שימוש במשתנה בקרה לחוסר יציבות פוליטית.

ערכנו שתי רגרסיות לוגיסטיות, תוך שימוש הן במשתנה דמה בינארי לסוג משטר (טבלה 1) והן במשתנה מתמשך לדרגת הדמוקרטיה (טבלה 2).

בשתי הטבלאות המזה"ת הוא משתנה בינארי, המקודד 1 עבור ארצות המזה"ת ו-0 עבור אלו שאינן. בטבלה 1, "מזה"ת-דמוקרטיה" ו"מזה"ת-אנוקרטיה" הם משתנים בינאריים, המקודדים 1 רק עבור דמוקרטיות/אנוקרטיות במזה"ת, בהתאמה. בטבלה 2, המשתנה "מזה"ת-דמוקרטיה" מקודד 0 עבור ארצות שאינן שייכות למזה"ת בעוד במדינות המזה"ת מדד הדמוקרטיה משתרע לאורך סולם מדידה של סוג המשטר. המשתנה "דמוקרטיה" נמדד בכל הארצות באותו אופן, והוא בינארי בטבלה 1 ומתמשך בטבלה 2.

טבלה 1: רגריסה לוגיסטית להתרחשות ולפריצה של סכסוכים פנים-מדינתיים אלימים, 1990-2007

משתנים	Freedom House		Polity IV Project	
	פריצה	התרחשות	פריצה	התרחשות
דמוקרטיה	-1.024 (.5457)*	-.189 (.4714)	-.586 (.4795)	.217 (.3389)
אנוקרטיה	-.232 (.3011)	.413 (.3273)	.580 (.3048)*	.420 (.2855)
log אוכלוסייה	.313 (.2419)	.905 (.2175)**	.375 (.2393)	.913 (.2167)**
מס' הקבוצות האתניות	.172 (.0821)**	.110 (.0622)*	.157 (.0824)*	.098 (.0639)
קבוצות מופלות	.417 (.4540)	.758 (.5095)	.436 (.4510)	.755 (.5079)
אי-שוויון בהכנסות	-.129 (.1215)	.041 (.1430)	-.120 (.1202)	.009 (.1427)
log תמ"ג לנפש	-.493 (.3075)	-1.090 (.3160)**	-.421 (.3446)	-1.214 (.3091)**
שנות שלום	-.341 (.0776)**	-.807 (.0875)**	-.320 (.0730)**	-.775 (.0884)**
שנות שלום ²	.016 (.0043)**	.038 (.0047)**	.016 (.0042)**	.036 (.0048)**
שנות שלום ³	.000 (6.2097E-5)**	.000 (6.5618E-5)**	.000 (6.1027E-5)**	.000 (6.6005E-5)**
מזה"ת	.269 (.4756)	1.190 (.5265)**	-.302 (.8047)	1.098 (.5607)**
מזה"ת-דמוקרטיה	2.354 (.7165)**	2.651 (.6516)**	2.512 (.8951)**	2.791 (.7044)**
מזה"ת-אנוקרטיה	-.679 (1.2259)	-.107 (.8416)	.676 (.9748)	-1.007 (.8525)**
קבוע	-2.818 (2.1681)	-3.863 (1.7904)**	-3.825 (.0585)*	-3.590 (1.7840)**
מס' תצפיות	1834	2140	1803	2102
מס' מדינות	129	134	127	132
מספר סכסוכים/שנים שבהן התרחשו סכסוכים	73	378	70	368

*p<0.1 **p<0.05 ***p<0.01

טבלה 2: רגרסיה לוגיסטית להתרחשות ולפריצה של סכסוכים פנים
מדינתיים אלימים (דרגת הדמוקרטיה כמשתנה מתמשך), 1990-2007

משתנים	Freedom House		Polity IV Project	
	פריצה	התרחשות	פריצה	התרחשות
דמוקרטיה	-.067 (.0510)	-.055 (.0614)	-.034 (.0220)	.017 (.0255)
log אוכלוסייה	.340 (.2443)	1.210 (.2670)***	.320 (.2465)	.862 (.2192)***
מס' קבוצות אתניות	.169 (.0850)**	.134 (.0584)**	.175 (.0862)**	.094 (.0622)
קבוצות מופלות	.420 (.4578)	.817 (.5424)	.455 (.4806)	.860 (.5107)*
אי-שוויון בהכנסות	-.141 (.1204)	-.024 (.0980)	-.173 (.1199)	-.029 (.1434)
log תמ"ג לנפש	-.574 (.2929)**	-1.191 (.3730)***	-.579 (.2818)**	-1.207 (.3132)***
מס' שנות שלום	-.345 (.0782)***	-.272 (.0814)***	-.344 (.0749)***	-.771 (.0854)***
מס' שנות שלום ²	.017 (.0044)***	.009 (.0046)**	.017 (.0042)***	.036 (.0046)***
מס' שנות שלום ³	.000 (6.4414E-5)***	-9.688E-5 (6.1345E-5)	.000 (6.0626E-5)***	.000 (6.3816E-5)***
מזה"ת	-.697 (.7753)	-.322 (.8244)	-.958 (.7940)	.152 (.7335)
מזה"ת-דמוקרטיה	.244 (.1179)**	.349 (.1303)***	.167 (.0598)***	.156 (.0622)**
קבוע	-2.574 (2.1028)	-6.180 (2.1722)***	-2.460 (2.1242)	-3.202 (1.7698)*
מס' תצפיות	1834	2140	1803	2102
מס' מדינות	129	134	127	132
מספר סכסוכים/שנים שבהן התרחשו סכסוכים	73	378	70	368

* p<0.1 ** p<0.05 *** p<0.01

הממצאים שלנו - בכל המודלים, מערכי הנתונים והטבלאות - מצביעים על כך שהיותה של מדינה דמוקרטית מזרח-תיכונית גורם לה להיות חשופה יותר לפריצה ולשכיחות של סכסוכים פנים-מדינתיים אלימים, גם אם הדמוקרטיה משמשת כמשתנה בקרה. עוד נמצא שככל שמדינה מזרח-תיכונית היא דמוקרטית יותר, כך סביר יותר שהיא תחווה חיכוכים פנים-מדינתיים אלימים (טבלה 2).

ה. דיון

אפשר להסביר בקלות יחסית את הסטייה לכאורה של המזה"ת מהמודלים הנפוצים המתארים את ההשפעה של דמוקרטיה על אלימות פנים-מדינתית. ראשית, הממצאים האזוריים אינם סותרים את הממצאים הסטטיסטיים הגלובליים. שנית, הואיל והמזה"ת (וישראל בתוכו) הוא חריג בעולם הפוליטי, ההתנהגות המוזרה לכאורה שלו אינה אמורה להפתיע ויש לה מעט מאוד השלכות תיאורטיות או מתודולוגיות על תש"ד. אפשר אפוא "להציל" את התש"ד מהאנומליה המזרח-תיכונית בקלות יתרה.

ואולם, מהלכים "הגנתיים" כאלה חושפים את החולשה של תש"ד, כיוון שהם מגלים שוב ש"אף תוצאה ניסויית אינה מסוגלת לעולם להרוג תיאוריה: כל תיאוריה יכולה להינצל ממקרים המראים את ההפך, בין באמצעות השערות עזר כלשהן או באמצעות פרשנות חדשה והולמת של המונחים שלה" (Lakatos, 1970: 116). בחירת מסלול בטוח פחות עשויה להיות כדאית יותר - הן עבור תכנית המחקר של תש"ד והן מבחינת תועלתה. בהמשך אנו מעלים שתי הצעות להבנת תש"ד במזה"ת כדי להעשיר הן את הכלים התיאורטיים שלנו והן את הבנתנו האמפירית.

1. ערכה של לאומיות לדמוקרטיה ולשלום

"האביב הערבי" מדגים את מה שהממצאים הסטטיסטיים לעיל מורים: קריאות עממיות בזכות הדמוקרטיה, ואפילו בחירות חופשיות והוגנות, אינם מבטיחים שלום אזרחי ולעתים קרובות מעודדים אלימות. אך התעלומה נעוצה בסיבתיות ולא במתאם. מנספילד ושניידר (Mansfield and Snyder, 2009: 381) מסבירים כי "הלאומיות היא מנגנון מפתח סיבתי הקושר דמוקרטיזציה לא מושלמת הן למלחמות אזרחים והן למלחמות בין מדינות". זהו היקש בעל ערך, אך אנו טוענים שהקשר הסיבתי עשוי להיות שונה: החתרנות נגד הלאומיות הן מבפנים והן מבחוץ עשויה להפוך דמוקרטיזציה לאלימה.

מאז שנות החמישים של המאה העשרים השקיעו המשטרים במזה"ת רבות ב"בניין המדינה", ובייחוד בבירוקרטיה שלה ובמערכת האכיפה (Ayubi, 1996). תשומת לב פחותה בהרבה הוקדשה ל"בניין האומה" ולטיפוח הסולידריות האזרחית ותפישת "העם" כמקור העיקרי של לגיטימיות פוליטית (Connor, 1972). כאשר בניין המדינה מתבצע על חשבון בניין האומה הדבר עלול לעורר אלימות, לא למנוע אותה. יתר על כן, אומה בת קיימא, ולא רק מדינה, היא לעתים קרובות תנאי מוקדם לדמוקרטיזציה מתקדמת: הפיכת דמוקרטיה פרוצדורלית (המקיימת בחירות חופשיות והוגנות) לדמוקרטיה ממשית (המאפשרת את הדחתם של בעלי השררה המכהנים בדרכי שלום), גם אם לא בהכרח לדמוקרטיה ליברלית.

עם זאת, בעוד חלק מהאנוקרטיות יוצאות למלחמה, אחרות אינן נוהגות כך. אכן, כפי שמאשרים מנספילד ושניידר (Mansfield and Snyder, 2009: 381, 383) "מדינות רבות עברו תהליכי דמוקרטיזציה בשלום במשך שני העשורים האחרונים במזרח אירופה, באמריקה הלטינית, במזרח אסיה ובדרום אפריקה". מה גורם אפוא למדינות מסוימות העוברות דמוקרטיזציה להיקלע לחוסר יציבות המלווה באלימות? הם מצביעים על שני מקורות: לאומיות (למעשה, לאומנות) ומדינה חלשה. "השילוב של השתתפות המונית פוליטית הולכת וגוברת עם מוסדות פוליטיים חלשים יוצר את המניע ואת ההזדמנות הן לאליטות העולות והן לאלה היורדות לשחק בקלף הלאומני בניסיון לגייס תמיכה עממית נגד מתחרים מבית ומבחוץ". הם מגדירים את הלאומיות כדוקטרינה "הגורסת שלעם כחטיבה שלמה יש זכות לשלטון עצמי", וככזאת "אפשר לעשות בה שימוש כדי לשכנע ציבורים שזכו להעצמה חדשה שהסע בין בעלי זכויות היתר לבין ההמונים אינו משמעותי לעומת השסעים המפרידים בין עמים, קבוצות אתניות או גזעים" (Mansfield and Snyder, 2005: 2).

מהניתוח לעיל נגזר מרשם הניצב בבסיס הפולמוס ביחס למדיניות הדמוקרטיזציה של ארה"ב במזה"ת ומחוצה לו (Savun and Wittes, 2008; Tirone, 2011). היות שמוסדות כגון בירוקרטיה מתפקדת ומערכת משפטית איתנה מאפשרים למדינות לעבור תהליכי דמוקרטיזציה בדרכי שלום ובהצלחה יחסית, מנספילד ושניידר (Mansfield and Snyder, 2007: 5) גורסים כי "ראוי שמאמצים לקדם דמוקרטיה ינסו להתקדם לפי סדר של בניית מוסדות לפני שהם מעודדים בחירות המוניות תחרותיות. רצף שגוי של מהלכי דמוקרטיזציה טומן בחובו לא רק סיכון של שפיכות דמים בטווח הקצר, אלא גם סיכון של התגייסות של כוחות בלתי-ליברליים חזקים

המסוגלים לחסום את הגיבוש הדמוקרטי בטווח הארוך". יתר על כן, היות ש"לאומנות העוברת דמוקרטיזציה" סוללת את הדרך למלחמה, הרי שריסון הלאומיות בזירה הציבורית - ואף סילוקה ממנה - הם המפתח לשלום (Mansfield and Snyder, 2009). רק אחרי ששני המפעלים הללו של בניין מדינה וריסון הלאומיות מסתיימים בהצלחה אפשר לדידם להתקדם ברצף הדמוקרטיזציה ולעודד השתתפות פוליטית המונית ובחירות.

ההיקש של מנספילד ושניידר לוקה בחסר. ראשית, מרבית האוטוקרטים אינם ששים לבנות מוסדות העלולים לגרום למפלתם בהמשך. ללא ספק, התזה של טילי (Tilly) על המקורות הלוחמתיים של המדינות האירופיות היא בעלת משקל גם בעולם הפוסט-קולוניאלי. איומים על משטרים, בין בשל תחרות בין-מדינית מתמשכת (Thies, 2004) ובין בשל פעילות מורדים (Kisangani and Pickering, 2014), הניעו משטרים להשקיע בהיבטים מסוימים של בניין מדינה. אך מוסדות המדינה שצמחו מכך לעתים קרובות אינם מובילים לדמוקרטיה (Carothers, 2007a: 19–20; 2007b).

שנית, נראה שמנספילד ושניידר סבורים שאנוקרטיות במיוחד נוטות לתאוות בצע (כלומר המנהיגים החדשים מנצלים את מוסדות המדינה החלשים כדי לבצר את שלטונם) ולהיפר-אידיאולוגיה (אותם מנהיגים ממנפים את הלאומיות כדי לנהל מלחמות שנועדו להסיט את תשומת לבם של ההמונים כלפי חוץ במקום לעוולות המתבצעות מבית). אם אנוקרטיות הן סוג המשטר הכי פחות יציב (Gurr, 1974), הן כמובן מספקות לגורמים פוליטיים הזדמנויות מבניות לגרום לנזקים כבדים. אך לא ברור אם הדמוקרטיזציה היא זו שמניעה את חוסר היציבות לכאורה של אנוקרטיות, או אם חוסר היציבות הזה פשוט מאפיין חלק מהמשטרים האלה המצויים בתווך. ככלות הכול, משטר שאינו יציב מבחינה פוליטית הוא לעתים קרובות משטר המצוי בחוסר יציבות אלימה. יתר על כן, כפי שמציינים נראנג וגלסון (Narang and Nelson, 2009: 360), אלה המנהיגים דמוקרטיזציה בלתי מושלמת עם מוסדות חלשים אמורים להיות, כביכול, חלשים מכדי ליזום או להשתתף במלחמות בין-מדיניות, ועל כן הם נוטים לקרוס כלפי פנים ולא להתפוצץ החוצה. בכל זאת, מציינים הגרה ועמיתיו (Hegre et al., 2001: 33), "משטרים המצויים בשלבי ביניים הם בעלי הנטייה החזקה ביותר למלחמות אזרחים, גם כאשר היה להם זמן להתייצב בעקבות שינוי המשטר".

שלישית, אילוף הלאומיות הוא חרב פיפיות. הלאומיות אכן נוצלה לרעה כקריאת קרב מודרנית, אך ערכי הליבה של הלאומיות המודרנית

עשויים לספק מכנה משותף מוסרי לניהול סכסוכים ולפתרוןם. הלאומיות המודרנית פונה אל "העם" כמקור הלגיטימיות הן למשטר והן לסמכות באמצעות העקרונות המקובלים של הגדרה עצמית ושל ריבונות העם, בהתאמה (Yack, 2012). נוכל להתווכח אם העלייה של האמנה החברתית הלאומית בנוסח רוסו על חשבון האמנה החברתית האוטוריטרית בנוסח הובס הועילה לסדר העולמי ולשלום, אך בין כה וכה השד הלאומי יצא זה מכבר מהבקבוק. ההתנגשות בין הלווייתן המדינתי לבין רצון "העם" אינה בלתי נמנעת - אומות הולידו מדינות באותה מידה שמדינות הולידו אומות. עדיין, עמים רבים ברחבי העולם סבורים שקיימת אי-הלימה בין הגבולות של מדינות לבין קווי המתאר של אומות, וכן בין האינטרסים של משטריהם לאינטרסים שלהם עצמם.

אתניות ממלאת תפקיד מפתח בדינמיקה הזאת. אם חברה רב-אתנית מתאחדת כ"עם", ובהמשך כלאום, הסיכויים לבניין מדינה, לדמוקרטיה ולשלום פנימי הם טובים. אך אם הלאומיות היא אתנית, אזי "הקיום של קבוצה ליבה אתנית ששימשה בסיס לקהילה פוליטית שהתקיימה לאורך תקופה ארוכה יחסית בעבר" עשוי להיות בעל חשיבות עליונה בבניין המדינה (Taylor and Botea, 2008). יתר על כן, ללא ליבה אתנית דומיננטית מבחינה דמוגרפית ובעלת אופי פוליטי, הדמוקרטיזציה עלולה לגרום להתפרצות תחרויות אתניות העלולות לערער אותה. מסלול הביניים של מדינה רב-אתנית נטולת תודעה לאומית חזקה, המאפשרת חלוקת כוחות בין קבוצותיה, נראה מושך. אולם עד כה ההישגים של מסלול כזה, בייחוד במזה"ת (למשל בלבנון ובעיראק), אינם משביעי רצון. דרך זו לא קידמה עד כה בניין מדינה, דמוקרטיה ושלום.

על רקע זה נוכל להבין מדוע חוסר איזון בין מדינה ללאום - התנגשות בתוך גבולות המדינה ובין זהויות לאומיות ולעתים קרובות אתניות - מוביל במקרים רבים ל אלימות כלפי חוץ וגם לאלימות פנימית (Miller, 2007). חשוב לציין שמידת האלימות המלווה את המאמץ הלאומי לפתור את חוסר ההתאמה הזה תלויה בחברות שבהן מדובר - כלומר גם במשטרים וגם בעמים - וכן בחברה הבין-לאומית באופן כללי. דווקא הניסיון לאלף את הלאומיות, באמצעות כפייה, תועלתנות או מוסר, עשוי להפוך אותה לאלימה, אך מכאן לא נובע שהלאומיות במהותה היא אלימה.

לבסוף, הקריאה הלאומית לריבונות העם עשויה לעתים להיות תנאי חברתי-מוסרי מוקדם לטיפוח דמוקרטיה בת קיימא. ערעור הפרויקט הלאומי, גם אם הוא אפשרי, שוחק גם את קיומו של "עם" שמטעמו נעשית

הקריאה להשתתפות ולייצוג פוליטיים ושמטעמו המדינה קיימת מלכתחילה. הבנה זאת מניעה את מסקנתו הידועה של רסטואו (Rustow, 1970: 350) שלעתים נוטים לשכוח אותה או להתעלם ממנה, שהדמוקרטיזציה מתבססת על "תנאי רקע יחיד - אחדות לאומית [...] הרוב המכריע של אזרחים בדמוקרטיה שבדרך חייבים להיות משוכנעים ללא ספקות וללא הסתייגויות שהם משתייכים לקהילה פוליטית בעלת מכנה משותף רחב". מנספילד ושניידר (Mansfield and Snyder, 2005: 4) פותחים את ספרם *Electing to Fight* תוך הסתמכות על מאמרו של רסטואו, ומביעים צער על כך ש"רעיונותיו לא מילאו תפקיד מכריע במחקרים רבים שבאו בעקבותיו וגם לא בקביעת המדיניות לגבי מעבר לדמוקרטיה". מוזר שהם מפרשים את טיעונו המרכזי של רסטואו כאילו הוא טוען ש"מעברים לדמוקרטיה מצליחים ביותר כאשר מפותחים מוסדות פוליטיים חזקים לפני שמתרחבת ההשתתפות העממית הפוליטית" (שם, עמ' 3).

הדגש של רסטואו הוא על זהות לאומית, ולא על מוסדות מדינתיים. ואכן, במאמר מאוחר מדגיש רסטואו (Rustow, 1990: 82) שוב ש"תחושה בלתי מעורערת של זהות לאומית וטריטוריאלית היא תנאי מוקדם מבטיח ביותר" לדמוקרטיזציה. ייתכן אפוא שאי-ההלימה בין גבולות המדינה לבין הזהויות הלאומיות (ולעתים קרובות האתנו-לשוניות) היא בדיוק מה שהפריע לדמוקרטיזציה באפריקה ובמזרח התיכון הערבי: "הגבולות הקולוניאליים שהתקבלו בירושה באפריקה הטרופית יצרו מעט מדינות בעלות אחידות לשונית או אפילו שמרבית האוכלוסייה בהן דוברת שפה אחת; ועקב נדירות זאת בזהויות טריטוריאליות-לאומיות אין זה מקרי שבאפריקה ההתקדמות לקראת דמוקרטיה נותרה בלתי יציבה" (שם, עמ' 82).

עד האביב הערבי התרחשה "דמוקרטיזציה לאומית" במזה"ת בעיקר מחוץ לעולם הערבי - בטורקיה, בישראל ובאיראן. ימים יגידו אם האביב הערבי יוביל בטווח הארוך ל"לאומיות בתהליכי דמוקרטיזציה". רמז לכך אפשר לדלות מהסיסמה הפופולרית כל כך של ההפגנות, שלא תמיד תורגמה במדויק: "העם רוצה להפיל את המשטר". בעוד מרבית המשקיפים התמקדו בסיפא של הסיסמה - השלילה והדה-לגיטימציה של המשטר - עלינו לשים לב גם לרישא שלה: אשרורו של "העם", שהוא בעל זכות להבחין מוסרית ופוליטית בין מה שנכון או לא נכון בעיניו (Abulof, 2015). בטווח הארוך ייתכן שמכאן ייולדו דמוקרטיות בנות קיימא במזה"ת. שאלת המפתח היא אם "דמוקרטיזציה לאומית" תצא נשכרת אם מדינות כמו סוריה ועיראק

תישארנה שלמות או אם הן תתפרקנה, ובכך "יחוללו" הגבולות בני מאת השנים שהתוו בריטניה וצרפת.

2. מתיאוריית השלום הדמוקרטי הבין-מדינתי והפנים-מדינתי לתיאוריית שלום דמוקרטי בין-קהילתי

המחקר על תש"ד התקדם בצעדים נמרצים וחשובים והמחלוקות הנמשכות במסגרתו משקפות את חיוניותו. אך עד לאחרונה, המחקר על תש"ד "נתפס ב'מלכודת הטריטוריאלית'", היות שהן דמוקרטיה והן מלחמה ושלום מפורשות במונחים של המדינה הטריטוריאלית הריבונית (Barkawi and Laffey, 1999: 413; 2001). למרבה המזל, מחקרים חדשים המתמקדים ברמת הניתוח הקבוצתית תורמים להבנת סכסוכים פנים-מדינתיים (Cederman *et al.*, 2013; Buhaug, Cederman, and Gleditsch, 2014). מחקרנו מצטרף למהלך זה, ומטעים את החשיבות של ניתוחים לא-מדינתיים.

ההתמקדות המדינתית של תש"ד יצרה שתי בעיות חריפות. ראשית, הסטת תש"ד לסכוכים פנים-מדינתיים אלימים אינה ממצה את מגוון הסוגים של אלימות שאינה בין-מדינתית. לעניין זה חשיבות רבה במזה"ת, שבו רבים מהסכוכים החמושים הבין-מדינתיים הם חוצי גבולות והצדדים הנלחמים לעתים אינם אזרחי אותה מדינה, או שהם אפילו חסרי מדינה (כדוגמת התחרות בין אש"ף לחמאס). התנגשויות אלימות אלה קוראות תיגר על הטיפולוגיה המסודרת של סכוכים בין-מדינתיים ופנים-מדינתיים; עדיף לתאר אותן כסכוכים בין-קהילתיים. אפילו מערכי נתונים בעלי טיפולוגיה מגוונת חוטאים לעתים בסיווג מוטעה או מתעלמים מסכוכים אלה. מערך הנתונים של UCDP/PRIO על סכוכים מזוינים, לדוגמה, מסווג את מלחמת לבנון השנייה ב-2006 כ"סכוך מזוין פנימי", הדומה לעימות האלים בין ממשלת מצרים לבין אלגמאעה האיסלאמית, קבוצת האופוזיציה האיסלאמית הרדיקלית במדינה. אולם בעוד זה האחרון היה התנגשות פנימית ברורה, מלחמת לבנון של 2006 נערכה בין מדינת ישראל לבין ארגון כמו-צבאי שבסיסו במדינה סמוכה, שאף נעשתה מעורבת בלוחמה. הצירוף של השניים יוצר טשטוש מושגי בעייתי. מערך הנתונים של UCDP/PRIO משמיט גם את העימות של ספטמבר 1970 בין ירדן לאש"ף וגם את מלחמת לבנון של 1982 - שני עימותים שגבו אלפי חללים ופצועים - אולי בהעדרה של קטגוריה הולמת.

שנית, הרחבת תש"ד לסכוכים פנים-מדינתיים אלימים מתמקדת כמעט תמיד בסוג המשטר המדינתי; היא אינה מתייחסת למידת הדמוקרטיה

של הקבוצות הפנימיות המסוכסכות. במילים אחרות, מחקרים על "השלום הדמוקרטי הפנים-מדינת" מתאפיינים בערבוב של רמות הניתוח, ובוחנים את השפעת סוג המשטר של מדינה על עימותים פנימיים במקום לבחון את היתרונות הדמוקרטיים של הקבוצות היריבות. העדפה זאת מובנת, שכן מרבית מחקרי תש"ד נוטים לניתוחים כמותיים, ועד לאחרונה לא היו מערכי נתונים אמנים לגבי זרקות הדמוקרטיה של תנועות שונות בתוך המדינה. מדידת המשתנה הזה בלי התייחסות למוסדות מדינתיים פורמליים ולחוקים הקיימים היא משימה מרתיעה. אולם בהתחשב בעובדה שהמודל החזק ביותר של תש"ד הוא דיאדי ולא מונאדי, העברת הלוגיקה שלו אל המישור הפנים-מדינתי בצורה מונאדית וברמת ניתוח שאינה מתאימה לכך היא מהלך בעייתי. מחקרים מעטים וחשובים הדגימו את היתרונות של תש"ד דיאדית בניתוח היחסים בין גורמים טרום-מודרניים שאינם מדינתיים (Ember, 1994; Crawford, 1992; Ember, and Russett, 1992). הגיעה העת לאחוז את השור בקרניו ולהתמודד עם אתגר זה גם ביחס לפוליטיקה בת זמננו.

מיזם "מיעוטים בסיכון" (Minorities at Risk Project, 2008) החל לאחרונה במהלך המוצע, ופתח במזה"ת. על פי נתוניו, מספר הארגונים האתניים במזה"ת גדל בהתמדה מאז תחילת שנות השמונים מכ-40 ל-100; מבחינה אידיאולוגית, מאז תחילת שנות התשעים היה גידול עקבי במספר היחסי של ארגונים דמוקרטיים, המדגישים פוליטיקה של בחירות והפגנות. העבודה שבוצעה במסגרת המיזם לוקה אמנם בשגיאות טיפולוגיות שונות (לדוגמה, קידוד חיזבאללה כמי שדוגלים ב"צורות ממשל דמוקרטיות" עקב השתתפות הארגון בבחירות בלבנון), אך מיזם זה פותח הזדמנויות חדשות לבחינה כמותנית של תש"ד פנים-מדינת.

1. מסקנות

באמצעות בחינה סטטיסטית של תש"ד פנים-מדינתי בהקשר של המזה"ת הראינו שהדמוקרטיזציה נכשלה בהבאת שלום פנים-מדינתי למזה"ת. בה בעת העלינו את הסברה שלפיה "דמוקרטיזציה לאומית" עשויה להיות תנאי מקדים ארוך טווח, ולא מכשול מידי, לשלום הדמוקרטי, ושתש"ד חייבות להתעלות מעבר לזווית הראייה המדינתית על מנת לבחון סכסוכים בין-קהילתיים וכן מאפיינים דמוקרטיים של ארגונים לא-מדינתיים. אנו מבקשים גם לעודד מחקר עתידי בשיטות מעורבות בחקר תיאוריית השלום הדמוקרטי, בפרט לגבי המזה"ת. הסינתזה של שיטות כמותניות ואיכותניות

תוכל להעשיר את מחקר התש"ד, ולשפר את תפיסתנו לגבי הגדרות, נתונים וסיבתיות.

במאמר זה לא ביקשנו לשרטט תשובות החלטיות אלא להקשות - להציף קושיות מפתח ולהציע השערות ראשוניות. הצבת הלאומיות כתנאי מוקדם אפשרי לדמוקרטיזציה בת קיימא מעלה שאלות לא קלות: האם ערכים הם "המשתנה המתווך" בין דמוקרטיזציה לבין אלימות, ואם כן כיצד? תפקיד הליברליזם בקידום השלום הדמוקרטי נחקר רבות (Owen, 1997; Friedman, 2008). הלאומיות, לעומת זאת, אם היא מופיעה בספרות תש"ד - ביחוד במודלים האנוקרטיים - נחשבת לרוב כמפריעה לשלום, תוך התעלמות מהפוטנציאל המפייס של רעיונות ואידיאלים לאומיים.

לשון אחרת, מתוך הזדקקות להבחנתו המפורסמת של ישעיהו ברלין (Berlin, 2002) בין חירויות שליליות לחירויות חיוביות: האם ראוי שהתפקיד הממתן של חירויות שליליות (כגון חופש הדיבור, חופש העיתונות וחופש ההתאגדות) יושלם בזה של החירויות החיוביות, בעיקר ריבונות העם וזכות העמים להגדרה עצמית (Abulof, in print)? למשל, האם דבקות משותפת בעקרון ההגדרה העצמית יכולה להסביר מדוע צמדים דמוקרטיים (democratic dyads) מסוגלים לפתור בדרכי שלום את המחלוקות הטריטוריאליות שלהם? וכאשר מכנה משותף נורמטיבי כזה חסר בקרב מדינות המקיימות בחירות חופשיות, האם אותו חסך עשוי להסביר באופן חלקי את כישלונן להגיע לפשרה תועלתנית או אפילו את פנייתן לאלימות? המענה על שאלות אלה באמצעות ניתוח שיח, ניתוחי תוכן וסקרי דעת קהל עשוי להתברר כמכריע לקידום הבנתנו את הסיבתיות של תש"ד. לבסוף, אף שמחקרי תש"ד כמותניים מכוונים לרוב למציאת מתאם חזק, החיפוש אחרי סיבתיות מציף שאלות "מה היה קורה אילו": לדוגמה, האם מצרים דמוקרטית הייתה נמנעת מיציאה למתקפת פתע נגד ישראל ב-1973? ניתוח א-היסטורי (counterfactual) מעין זה חשוב בפרט אם נבקש להעריך את השפעת הטלטלה האזורית על עתיד המזרח התיכון - בין הסלמה אלימה ל"שלום נצחי".

- Abulof, Uriel (in print). "We the Peoples? The Strange Demise of Self-Determination", *European Journal of International Relations*.
- , 2015. "'The People Want(S) to Bring down the Regime': (Positive) Nationalism as the Arab Spring's Revolution", *Nations and Nationalism* 21(4): 658–680.
- Anderson, Lisa, 2001. "Arab Democracy: Dismal Prospects", *World Policy Journal* 18(3): 53–60.
- Ayubi, Nazih N., 1996. *Over-Stating the Arab State: Politics and Society in the Middle East*, New York: I.B. Tauris.
- Barkawi, Tarak, and Mark Laffey (eds.), 2001. *Democracy, Liberalism, and War: Rethinking the Democratic Peace Debate* (Critical Security Studies), Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- , 1999. "The Imperial Peace: Democracy, Force and Globalization", *European Journal of International Relations* 5(4): 403–434.
- Beck, Nathaniel, Jonathan N. Katz, and Richard Tucker, 1998. "Taking Time Seriously: Time-Series-Cross-Section Analysis with a Binary Dependent Variable", *American Journal of Political Science* 42(4): 1260–1288.
- Bellin, Eva, 2004. "The Robustness of Authoritarianism in the Middle East: Exceptionalism in Comparative Perspective", *Comparative Politics* 36(2): 139–157.
- Berlin, Isaiah, 2002. *Liberty: Incorporating Four Essays on Liberty*, Oxford: Oxford University Press.
- Brynen, Rex, Bahgat Korany, and Paul Noble (eds.), 1995. *Political Liberalization and Democratization in the Arab World*, Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Buhaug, Halvard, 2006. "Relative Capability and Rebel Objective in Civil War", *Journal of Peace Research* 43(6): 691–708.
- Buhaug, Halvard, Lars-Erik Cederman, and Kristian Skrede Gleditsch, 2014. "Square Pegs in Round Holes: Inequalities, Grievances, and Civil War", *International Studies Quarterly* 58(2): 418–431.
- Carothers, Thomas, 2007a. "Misunderstanding Gradualism", *Journal of Democracy* 18(3): 18–22.
- , 2007b. "The 'Sequencing' Fallacy", *Journal of Democracy* 18(1): 12–27.
- Carter, David B., and Curtis S. Signorino, 2010. "Back to the Future: Modeling Time Dependence in Binary Data", *Political Analysis* 18(3): 271–292.

- Cederman, Lars-Erik, Kristian Skrede Gleditsch, and Halvard Buhaug, 2013. *Inequality, Grievances, and Civil War* (Cambridge Studies in Contentious Politics), New York: Cambridge University Press.
- Cederman, Lars-Erik, Kristian Skrede Gleditsch, Idean Salehyan, and Julian Wucherpfennig, 2013. "Transborder Ethnic Kin and Civil War", *International Organization* 67(2): 389–410.
- Cederman, Lars-Erik, Simon Hug, and Lutz F. Krebs, 2010. "Democratization and Civil War: Empirical Evidence", *Journal of Peace Research* 47(4): 377–394.
- Chan, Steve, 2009. "The Democratic Peace Proposition: An Agenda for Critical Analysis", *Economics of Peace and Security Journal* 4(1): 70–77.
- Connor, Walker, 1972. "Nation-Building or Nation-Destroying?" *World Politics* 24(3): 319–355.
- Crawford, Neta C., 1994. "A Security Regime among Democracies: Cooperation among Iroquois Nations", *International Organization* 48(3): 345–385.
- Dafoe, Allan, 2011. "Statistical Critiques of the Democratic Peace: Caveat Emptor", *American Journal of Political Science* 55(2): 247–262.
- Doyle, Michael W., 2005. "Three Pillars of the Liberal Peace", *American Political Science Review* 99(3): 463–466.
- Ehteshami, Anoushiravan, 1999. "Is the Middle East Democratizing?" *British Journal of Middle Eastern Studies* 26(2): 199–217.
- Ember, Carol R., Melvin Ember, and Bruce Russett, 1992. "Peace between Participatory Polities: A Cross-Cultural Test of the 'Democracies Rarely Fight Each Other' Hypothesis", *World Politics* 44(4): 573–599.
- Fearon, James D., and David D. Laitin, 2003. "Ethnicity, Insurgency, and Civil War", *American Political Science Review* 97(1): 75–90.
- Ferejohn, John, and Frances Mccall Rosenbluth, 2008. "Warlike Democracies", *Journal of Conflict Resolution* 52(1): 3–38.
- Freedom House, 2015. *Freedom in the World, Country Ratings 1972–2015*, Washington DC: The Freedom House.
- Friedman, Gil, 2008. "Identifying the Place of Democratic Norms in Democratic Peace", *International Studies Review* 10(3): 548–570.
- Gause, Gregory F., 2011. "Why Middle East Studies Missed the Arab Spring: The Myth of Authoritarian Stability", *Foreign Affairs* 90(4): 81–90.
- Gibler, Douglas M., 2012. *The Territorial Peace: Borders, State Development, and International Conflict*, New York: Cambridge University Press.
- Gibler, Douglas M., and Jaroslav Tir, 2010. "Settled Borders and Regime Type: Democratic Transitions as Consequences of Peaceful Territorial Transfers", *American Journal of Political Science* 54(4): 951–968.
- Gleditsch, Kristian Skrede, 2002. *All International Politics Is Local: The Diffusion of Conflict, Integration, and Democratization*, Ann Arbor: University of Michigan Press.

- Gleditsch, Kristian Skrede, and Håvard Hegre, 2014. "Regime Type and Political Transition in Civil War", in Edward Newman and Karl R. DeRouen (eds.), *Routledge Handbook of Civil Wars*, New York: Routledge, pp. 145–156.
- Gleditsch, Nils Petter, Håvard Hegre, and Håvard Strand, 2009. "Democracy and Civil War", in Manus I. Midlarsky (ed.), *Handbook of War Studies III: The Intrastate Dimension*, Ann Arbor: University of Michigan Press, pp. 155–192.
- Goldsmith, Benjamin E., 2006. "A Universal Proposition? Region, Conflict, War and the Robustness of the Kantian Peace", *European Journal of International Relations* 12(4): 533–563.
- Gurr, Ted Robert, 1974. "Persistence and Change in Political Systems, 1800–1971", *American Political Science Review* 68(4): 1482–1504.
- Harbom, Lotta, and Peter Wallensteen, 2009. "Armed Conflicts, 1946–2008", *Journal of Peace Research* 46(4): 577–587.
- Hegre, Håvard, Tanja Ellingsen, Scott Gates, and Nils P. Gleditsch, 2001. "Toward a Democratic Civil Peace? Democracy, Political Change, and Civil War, 1816–1992", *American Political Science Review* 95(1): 33–48.
- Hegre, Havard, and Nicholas Sambanis, 2006. "Sensitivity Analysis of Empirical Results on Civil War Onset", *Journal of Conflict Resolution* 50(4): 508–535.
- Hook, Steven W. (ed), 2010. *Democratic Peace in Theory and Practice, Symposia on Democracy Series*, Kent, OH: Kent State University Press.
- Hudson, Michael C., 1995. "Democracy and Foreign Policy in the Arab World", in David Garnham and Mark A. Tessler (eds.), *Democracy, War, and Peace in the Middle East*, Bloomington, IN: Indiana University Press, pp. 195–222.
- Human Security Centre, 2014. *Human Security Report 2013: The Decline in Global Violence: Evidence, Explanation, and Contestation*, Vancouver: Human Security Report Project, Simon Fraser University.
- Huth, Paul K., and Todd L. Allee, 2002. *The Democratic Peace and Territorial Conflict in the Twentieth Century* (Cambridge Studies in International Relations), New York: Cambridge University Press.
- Kacowicz, Arie Marcelo, 1998. *Zones of Peace in the Third World: South America and West Africa in Comparative Perspective* (Sunny Series in Global Politics), Albany, NY: State University of New York Press.
- Kisangani, Emizet F., and Jeffrey Pickering, 2014. "Rebels, Rivals, and Post-Colonial State-Building: Identifying Bellicist Influences on State Extractive Capability", *International Studies Quarterly* 58(1): 187–198.
- Krain, Matthew, and Marissa Edson Myers, 1997. "Democracy and Civil War: A Note on the Democratic Peace Proposition", *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations* 23(1): 109–118.
- Lakatos, Imre, 1970. "Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes", in Imre Lakatos and Alan Musgrave (eds.), *Criticism and the Growth of Knowledge*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, pp. 91–196.

- Lust-Okar, Ellen, and Saloua Zerhouni (eds.), 2008. *Political Participation in the Middle East*, Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Maliniak, Daniel, Amy Oakes, Susan Peterson, and Michael J. Tierney, 2011. "International Relations in the Us Academy", *International Studies Quarterly* 55(2): 437–464.
- , 2007. "The View from the Ivory Tower: Trip Survey of International Relations Faculty in the United States and Canada" (unpublished manuscript), The Program on the Theory and Practice of International Relations, Williamsburg, VA: College of William and Mary.
- Mansfield, Edward D., and Jack Snyder, 2009. "Pathways to War in Democratic Transitions", *International Organization* 63(2): 381–390.
- , 2007. "The Sequencing 'Fallacy'", *Journal of Democracy* 18(3): 5–10.
- , 2005. *Electing to Fight: Why Emerging Democracies Go to War*, Cambridge: MIT Press.
- Maoz, Zeev, 1995. "Domestic Political Violence, Structural Constraints, and Enduring Rivalries in the Middle East, 1948–1988", in David Garnham and Mark A. Tessler (eds.), *Democracy, War, and Peace in the Middle East*, Bloomington, IN: Indiana University Press, pp. 170–194.
- Marshall, Monty G., and Ted Robert Gurr, 2005. *Peace and Conflict 2005: A Global Survey of Armed Conflicts, Self-Determination Movements, and Democracy*, College Park, MD: Center for International Development and Conflict Management.
- Marshall, Monty G., and Keith Jagers, 2010. "Polity IV Project: Political Regime Characteristics and Transitions, 1800–2008", Version P4v2007d [Computer File]. College Park, MD: Center for International Development & Conflict Management, University of Maryland.
- Miller, Benjamin, 2007. *States, Nations, and the Great Powers: The Sources of Regional War and Peace*, New York: Cambridge University Press.
- Miller, Steven V., and Douglas M. Gibler, 2011. "Democracies, Territory, and Negotiated Compromises", *Conflict Management and Peace Science* 28(3): 261–279.
- Minorities at Risk Project, 2008. *Minorities at Risk Organizational Behavior Dataset*, College Park, MD: Center for International Development and Conflict Management.
- Narang, Vipin, and Rebecca M. Nelson, 2009. "Who Are These Belligerent Democratizers? Reassessing the Impact of Democratization on War", *International Organization* 63(2): 357–379.
- Oneal, John R., and Bruce Russett, 2001. "Clear and Clean: The Fixed Effects of the Liberal Peace", *International Organization* 55(2): 469–485.
- , 1999. "The Kantian Peace: The Pacific Benefits of Democracy, Interdependence, and International Organizations, 1885–1992", *World Politics* 52(1): 1–37.

- Owen, John M., 1997. *Liberal Peace, Liberal War: American Politics and International Security* (Cornell Studies in Security Affairs), Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Rapoport, David C., and Leonard Weinberg (eds.), 2001. *The Democratic Experience and Political Violence* (Cass Series on Political Violence), London and Portland, OR: F. Cass.
- Rasler, Karen A., and William R. Thompson, 2005. *Puzzles of the Democratic Peace: Theory, Geopolitics, and the Transformation of World Politics*, New York: Palgrave Macmillan.
- Ray, James Lee, 1995. *Democracy and International Conflict: An Evaluation of the Democratic Peace Proposition* (Studies in International Relations), Columbia, SC: University of South Carolina Press.
- Rummel, Rudolph J., 1995. "Democracies Are Less Warlike Than Other Regimes", *European Journal of International Relations* 1(4): 457–479.
- , 1985. "Libertarian Propositions on Violence within and between Nations", *Journal of Conflict Resolution* 29(3): 419–455.
- , 1984. "Libertarianism, Violence within States, and the Polarity Principle", *Comparative Politics* 16(4): 443–462.
- Russett, Bruce M., 1993. *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post-Cold War World*, Princeton: Princeton University Press.
- Rustow, Dankwart A., 1990. "Democracy: A Global Revolution?" *Foreign Affairs* 69(4): 75–91.
- , 1970. "Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model", *Comparative Politics* 2(3): 337–363.
- Saikal, Amin, and Albrecht Schnabel (eds.), 2003. *Democratization in the Middle East: Experiences, Struggles, Challenges, The Changing Nature of Democracy*, Tokyo: United Nations University Press.
- Salamé, Ghassan (ed.), 1994. *Democracy without Democrats? The Renewal of Politics in the Muslim World*, New York: I.B. Tauris Publishers.
- Sandeep, Baliga, Lucca David, and Sjostrom Tomas, 2009. *Domestic Political Survival and International Conflict: Is Democracy Good for Peace?* Illinois: Kellogg School of Management, Northwestern University.
- Savun, Burcu, and Daniel C. Tirone, 2011. "Foreign Aid, Democratization, and Civil Conflict: How Does Democracy Aid Affect Civil Conflict?" *American Journal of Political Science* 55(2): 233–246.
- Schlumberger, Oliver (ed.), 2007. *Debating Arab Authoritarianism: Dynamics and Durability in Nondemocratic Regimes*, Stanford: Stanford University Press.
- Sillanpää, Antti, and Tommi Koivula, 2010. "Mapping Conflict Research: A Bibliometric Study of Contemporary Scientific Discourses", *International Studies Perspectives* 11(2): 148–171.

- Snyder, Jack L., 2000. *From Voting to Violence: Democratization and Nationalist Conflict*, New York: Norton.
- Solingen, Etel, 2003. "Toward a Democratic Peace in the Middle East", in Amin Saikal and Albrecht Schnabel (eds.), *Democratization in the Middle East: Experiences, Struggles, Challenges*, Tokyo: United Nations University Press, pp. 42–62.
- Sørli, Mirjam E., Nils Petter Gleditsch, and Havard Strand, 2005. "Why Is There So Much Conflict in the Middle East?" *Journal of Conflict Resolution* 49(1): 141–165.
- Springborg, Robert, 2007. "The Middle East's Democracy Gap: Causes and Consequences", *Brown Journal of World Affairs* 13(2): 233–245.
- Stockemer, Daniel, 2010. "Regime Type and Civil War: A Re-Evaluation of the Inverted U-Relationship", *Global Change, Peace & Security* 22(3): 261–274.
- Taylor, Brian D., and Roxana Botea, 2008. "Tilly Tally: War-Making and State-Making in the Contemporary Third World", *International Studies Review* 10(1): 27–56.
- Tessler, Mark, and Marilyn Grobshmith, 1995. "Democracy in the Arab World and the Arab-Israeli Conflict", in David Garnham and Mark A. Tessler (eds.), *Democracy, War, and Peace in the Middle East*, Bloomington, IN: Indiana University Press, pp. 135–169.
- The Economist Intelligence Unit, 2013. *Index of Democracy 2012: Democracy at a Standstill*, London: The Economist.
- Themnér, Lotta, and Peter Wallensteen, 2011. "Armed Conflict, 1946–2010", *Journal of Peace Research* 48(4): 525–536.
- Thies, Cameron G., 2004. "State Building, Interstate and Intrastate Rivalry: A Study of Post-Colonial Developing Country Extractive Efforts, 1975–2000", *International Studies Quarterly* 48(1): 53–72.
- Weart, Spencer R., 1998. *Never at War: Why Democracies Will Not Fight One Another*, New Haven: Yale University Press.
- Wimmer, Andreas, Lars-Erik Cederman, and Brian Min, 2009. "Ethnic Politics and Armed Conflict: A Configurational Analysis of a New Global Data Set", *American Sociological Review* 74(2): 316–337.
- Wittes, Tamara Cofman, 2008. *Freedom's Unsteady March: America's Role in Building Arab Democracy*, Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- Yack, Bernard, 2012. *Nationalism and the Moral Psychology of Community*, Chicago: The University of Chicago Press.